

ORIGINAL ARTICLE / ORJİNAL MAKALE

Türkiye’de Hemşirelik Öğrencilerinde COVID-19 Aşı Okuryazarlığı ile Sosyodemografik Özelliklerin Aşı Tutumlarına Etkisi

The Effect of COVID-19 Vaccine Literacy and Sociodemographic Characteristics on Vaccine Attitudes in Nursing Students in Turkey

Dicle Filiz Yıldırım Gökşen¹

Elif Uludağ²

Sevgi Özkan³

¹ Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye

² Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye

³ Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye

Geliş Tarihi: 17.03.2022, **Kabul Tarihi:** 30.06.2022

Öz

Giriş: COVID-19 pandemisi küresel bir sağlık sorunudur. Bu salgının kontrol altına alınabilmesinde aşılama önem taşımaktadır. Ancak toplumda aşı tereddütlerine neden olan pek çok neden vardır. Bu nedenlere COVID-19 aşısıyla ilgili asılsız bilgi ve söylemler örnektir. Toplumun aşıya yönelik doğru bilgi kaynaklarından olan hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin aşıya yönelik tutumu da aşılama oranlarını etkileyebilecek güçtedir. Bu nedenle sağlık hizmeti sunacak olan hemşirelik öğrencilerinin aşı okuryazarlığının ve sosyodemografik özelliklerinin aşı tutumlarına etkisi incelemek önemlidir.

Amaç: Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 aşı okuryazarlığının ve sosyodemografik özelliklerinin COVID-19 aşı tutumlarına etkisini incelemektir.

Yöntem: Araştırma tanımlayıcı ve ilişkisel niteliktedir. Veri toplama formu; tanıtıcı bilgi formu, COVID-19 aşı okuryazarlığı ölçeği ve COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinden oluşmaktadır. Veri toplama formu, hemşirelik öğrencilerinin haberleşme gruplarında çevrimiçi olarak paylaşılmıştır. Araştırmaya 503 hemşirelik öğrencisi dahil edilmiştir. Veriler, SPSS 25 paket programı ile tanımlayıcı istatistikler ve pearson korelasyon kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin COVID-19 aşı tutumlarını cinsiyet, baba eğitim düzeyi ve olunan aşı türü etkilemektedir. COVID-19 aşı okuryazarlığının ise aşı tutumunu olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

Sonuç: Hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 aşısına karşı olumlu tutum geliştirmesinde doğru bilgiye ulaşma becerilerinin desteklenmesi, COVID-19 aşısına yönelik eğitimlerin güncel tutulması ve ebeveynlerinin de bilgilendirilmesi aşılama oranlarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Aşı okuryazarlığı, Tutumlar, Hemşirelik öğrencileri.

Sorumlu Yazar: Dicle Filiz YILDIRIM GÖKŞEN, Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum-Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye. **Email:** diclefiliz.35@gmail.com, **Telefon:** 0258 296 4357.

Nasıl Atıf Yapılmalı: Gökşen DFY, Uludağ E, Özkan S. Türkiye’de Hemşirelik Öğrencilerinde COVID-19 Aşı Okuryazarlığı ile Sosyodemografik Özelliklerin Aşı Tutumlarına Etkisi. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2023;16(3): 275-284.

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2021 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: The COVID-19 pandemic is a global health problem. Vaccination is important in controlling this epidemic. However, there are many reasons that cause hesitations about vaccination in the society. Unfounded information and statements about the COVID-19 vaccine are examples of these reasons. The attitudes of nurses and nursing students, who are one of the society's true sources of information about vaccines, are strong enough to affect vaccination rates. For this reason, it is important to examine the effects of vaccination literacy and sociodemographic characteristics of nursing students who will provide health services on vaccination attitudes.

Objectives: To examine the effects of nursing students' COVID-19 vaccine literacy and sociodemographic characteristics on COVID-19 vaccine attitudes.

Methods: The research is descriptive and relational. The data collection form consists of an introductory information form, COVID-19 vaccine literacy and attitudes towards the COVID-19 vaccine. The data collection form was shared online in communication groups of nursing students. 503 nursing students were included in the study. The data were analyzed with the SPSS 25 package program using descriptive statistics and Pearson correlation.

Results: The COVID-19 vaccine attitudes of the students are affected by gender, father's education level and the type of vaccination. It has been determined that COVID-19 vaccine literacy has a positive effect on vaccine attitude.

Conclusion: Supporting the ability of nursing students to reach the right information in developing a positive attitude towards the COVID-19 vaccine, keeping the training on the COVID-19 vaccine up-to-date and informing their parents will contribute to the vaccination rates.

Keywords: COVID-19, Vaccine literacy, Attitudes, Nursing students.

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi Aralık 2019'da ortaya çıkmıştır (Alshehry vd., 2022). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (WHO) 9 Mart 2022'ye kadar yaklaşık 446.5 milyon vakaya, altı milyon ölüme neden olmuştur (WHO 2022a). Vaka ve ölüm oranlarının hızlı yükselişiyle aşı geliştirme çalışmaları başlamıştır. Mart 2022'de aşı geliştirme çalışmaları incelendiğinde bazı aşuların klinik denemelerinin devam ettiği ve bazı aşuların kullanım onayı aldığı görülmektedir (Biasio vd., 2021). Dünya Sağlık Örgütü 17 Mart 2022'ye kadar dünyada yaklaşık 4.9 milyar kişinin en az bir doz COVID-19 aşısı olduğunu ancak tam aşılanan kişi sayısının yaklaşık 4.3 milyar olduğunu bildirmektedir (Belingeri vd., 2021). Buna göre aşı olan kişilerin yarısından fazlası tam doz aşı

yaptırmamıştır (Belingeri vd., 2021).

Aşılanma oranlarının yeterli düzeyde olmamasının aşulara yönelik daha fazla açıklamaya ihtiyaç duyma, bilgi eksikliği, yanlış bilgi edinme (Biasio vd., 2019), yan etkilerine karşı endişe, etkinliğine ve menşei ülkelerine güvensizlik (Biasio vd., 2019; Coşkun Erçelik ve Çamlıca, 2022) gibi nedenleri bulunmaktadır. Toplumundaki bireylerin aşıyla ilgili bilgiyi sosyal medyadan, kitle iletişim araçlarından ve sağlık profesyonellerinden edindiği bilinmektedir (Dood vd., 2022). Bununla birlikte hemşirelik öğrencilerinin aşıya yönelik tutumlarının toplumsal aşılanmayı etkilediği belirtilmektedir (Durmuş, Akbolat ve Amarat, 2021). Toplumun hemşirelik öğrencilerinden aşıyla ilgili bilgi alabileceği düşünüldüğünde hemşirelik öğrencilerinin

aşıya yönelik tutumlarının ve bu tutumları etkileyen faktörlerin belirlenmesi hem mevcut salgının hem de gelecekte ortaya çıkabilecek salgınlara yönetimde önemlidir.

Literatürde aşıya yönelik korkunun, aşının güvenilir olmadığına inanmanın ve bilgi eksikliğinin hemşirelik öğrencilerinde aşı kabulünü olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Fadda, Suggs ve Albanese, 2021; Geniş vd., 2020). Aşılarla ilgili karmaşa ve yanlış bilgi kaynaklarının, karar verme sürecini olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Jiang vd., 2021). Özellikle sosyal medyada yer alan bilgi kirliliği nedeniyle toplumda COVID-19 aşısına yönelik olumsuz tutum sergileyen birçok birey bulunmaktadır (Karaman, Yılmaz ve Yılmaz, 2021). Aşı okuryazarlığı ise doğru bilgiyi bulma, anlama ve kullanma becerisi olup (Jiang vd., 2021) aşılar ile ilgili bilgi edinmede ve aşılarla yönelik karmaşıklığın giderilmesinde önemlidir (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Bu konuda literatürde sınırlı çalışmaların (Dodd vd., 2022) olmasıyla birlikte ülkemizde yapılan herhangi bir çalışmaya ulaşamamıştır. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin aşı okuryazarlığının aşı tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi önemlidir.

Aşı okuryazarlığı aşı tutumlarını etkileyebilecek tek faktör değildir (Durmuş, Akbolat ve Amarat, 2021; Moore vd., 2021). Hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin aşı tutumları üzerinde etkisinin olduğu belirtilmektedir (Durmuş, Akbolat ve Amarat, 2021; Moore vd., 2021). Ülkemizde hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 aşısına yönelik tutumlarını etkileyen sosyo-demografik faktörlerin incelendiği tek bir çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmada da sadece cinsiyet faktörünün incelendiği görülmektedir (Geniş vd., 2020). Diğer sosyo-demografik özelliklerin incelendiği bir çalışmaya

ulaşılamamıştır. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin sosyodemografik özelliklerinin aşı tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi önemlidir.

Amaç

Bu çalışmada amaç Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 aşısına yönelik tutumları etkileyen sosyo-demografik faktörlerin belirlenmesi ve COVID-19 aşı okuryazarlığı ile COVID-19 aşı tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Araştırma Sorusu

Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 aşısına yönelik tutumları etkileyen sosyo-demografik faktörler nelerdir?

Türkiye’de hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 aşı okuryazarlığı ile COVID-19 aşı tutumu arasında ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Kesitsel, tanımlayıcı ve ilişkisel nitelikte bir çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, Türkiye’nin batısında bulunan bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesi, hemşirelik bölümünde yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni araştırmanın yürütüldüğü üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümünde öğrenim gören 870 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Örnekleme dahil edilme kriterleri arasında; (1) ilgili üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümünde 2021 güz yarıyılında öğrenime aktif olarak devam etmek, (2) araştırma ile ilgili bilgilendirilmenin ardından gönüllü olarak katılmayı kabul etmek yer almaktadır. Dışlama kriterleri; (1) ilgili üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümünde 2021

güz yarıyılında öğrenim görmemektir. Çıkarılma kriterleri; (1) Veri formunu eksik doldurmak ve (2) Çalışmadan ayrılmayı istemektir. G*power istatistik programında, tek yönlü varyans analizi baz alınarak, 0.05 anlamlılık düzeyi % 99 güç ve orta etki (0.25) ile örneklem büyüklüğü 410 öğrenci olarak belirlenmiştir Araştırmaya aşı olan ve olmayan öğrenciler dahil edilmek istenmiştir. Ancak ilgili fakültede aşı olmayan sadece 3 öğrenci olduğu için bu öğrenciler dışlanmıştır. Araştırmanın örneklemini araştırmanın yapıldığı tarihler arasında örneklem kriterlerine uyan ve çalışmaya katılmayı kabul eden 503 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları-Geçerlik ve Güvenirlik Bilgileri

Tanıtıcı Bilgi Formu

Tanıtıcı Bilgi Formu literatür doğrultusunda (Samanta vd., 2022; Tabacnick ve Fidell, 2013) araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Demografik özellikleri içeren (yaş, cinsiyet, sınıf seviyesi, anne ve baba eğitimi, aile tipi, çalışma durumu, gelir düzeyi ve sosyal güvence varlığı) dokuz madde, COVID-19 aşısına ilişkin tutumlarla ilişkili (COVID-19 geçirme durumu, olunan COVID-19 aşı türü) üç madde olmak üzere toplam 12 maddedir.

COVID-19 Aşı Okuryazarlığı Ölçeği

COVID-19 Aşı Okuryazarlığı Ölçeği, Biasio (2019) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği 2021 yılında Durmuş vd. (2021) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplam 12 maddeden oluşmaktadır ve dörtlü likert tiptedir. İletişimsel/eleştirel beceriler ve fonksiyonel beceriler olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. İlk 4 madde iletişimsel/eleştirel beceriler alt boyutunun değerlendirilmesinde kullanılmakta olup 1=Hiçbir zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Sık sık şeklinde derecelendirilmiştir. Son sekiz madde fonksiyonel beceriler alt

boyutunun değerlendirilmesinde kullanılmakta olup 1=Sık sık, 2=Bazen, 3=Nadiren, 4=Hiçbir zaman şeklinde derecelendirilmiştir. Cronbach alpha katsayısı 0.868'dir. Bu çalışmada Cronbach alpha katsayısı 0.70 olarak saptanmıştır. Ölçekten elde edilen toplam puanların ortalamasının dörde yakın olması aşı okuryazarlığının yüksek olduğunu göstermektedir (Samanta vd., 2022).

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği Geniş ve ark. (2020) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek dokuz maddeden oluşmaktadır ve beşli likert tiptedir. Olumlu ve olumsuz tutum olmak üzere iki alt boyuta sahiptir. Olumlu tutum alt boyutunun değerlendirilmesinde kullanılan ilk 4 madde 1=Kesinlikle katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4= Katılıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum şeklinde derecelendirilmiştir. Olumsuz tutum alt boyutunun değerlendirilmesinde kullanılan son 5 madde 1=Kesinlikle katılıyorum, 2=Katılıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılmıyorum şeklinde derecelendirilmiştir. Cronbach alpha'sı 0.80 olarak belirtilmiştir. Bu çalışmada Cronbach alpha katsayısı 0.838 olarak saptanmıştır. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Olumlu tutum alt boyutundan alınan yüksek puanlar, aşıya yönelik tutumun olumlu olduğunu göstermektedir. Olumsuz tutum alt boyutundaki maddeler ters çevrildikten sonra hesaplanır ve bu alt boyut puanlarındaki yükseklik, aşıya karşı olumsuz tutumun daha az olduğunu göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Verilerin Toplanması

Veriler 11 Ekim- 8 Kasım 2021 tarihleri arasında online veri formu ile toplanmıştır. Veri formuna ilişkin erişim linki araştırmadan

bağımsız öğretim elemanları tarafından öğrencilerin haberleşme amacıyla kullandığı bir iletişim uygulaması aracılığıyla paylaşılmıştır. Öğrencilere araştırmaya ilişkin ilk bilgilendirme erişim linkinin paylaşıldığı gruplarda yapılmıştır. İkinci bilgilendirme ise veri formunun açıklama kısmında yazılı olarak yapılmıştır. Öğrencilerin tamamen gönüllü olma kriterinin karşılanması için isim, soy isim, e-mail, telefon numarası gibi bilgiler istenmemiştir. Veriler araştırmacılara anonim olarak ulaşmış, öğrencilere yönelik herhangi bir ceza veya ödüllendirme uygulanmamıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler SPSS 25 paket programı ile analiz edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin normallik analizi yapılmıştır. Kurtosis ve Skewness -1.5 ile +1.5 arasında bulunan değişkenler normal dağılımda değerlendirilmiştir (Thomas vd., 2021). Normal dağılmayan ikili bağımsız değişkenlerin analizinde Mann Whitney U, üç ve daha fazla bağımsız değişkenler Kruskal Wallis analizi kullanılmıştır. Normal dağılıma uyan üç ve daha fazla bağımsız değişken için tek yönlü varyans analizi, Post hoc analiz için Tukey HSD testi kullanılmıştır. COVID-19 aşı okuryazarlığı ile COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Çalışmanın anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu araştırma kapsamında Helsinki Bildirgesi ilkelerine bağlı kalınmıştır. Araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Etik kurul onayı 06.10.2021 tarih ve E.113985 karar numarası ile Türkiye'nin batısında bulunan bir üniversite hastanesinin girişimsel olmayan tıbbi etik kurulundan alınmıştır. T.C. Sağlık Bakanlığı'nın COVID-19 pandemisine ilişkin bilimsel araştırmalar için vermiş olduğu resmi izin 10.10.2021 tarihinde

alınmıştır. Çalışmanın yürütüldüğü fakülteden kurum izni ise 11.10.2021 tarihinde alınmıştır. Araştırmaya dahil olmak isteyen öğrenciler veri formundaki bilgilendirmenin altında yer alan "Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum" butonunu tıklayarak veri formunu doldurmaya başlamıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin izinleri alınmıştır.

BULGULAR

Sosyodemografik Özellikler

Öğrencilerin yaş ortalaması 20.00 ± 1.70 dir. Çoğu kadın (%82.7), 1.sınıf (%33.6), çekirdek aileye sahip (%80.7), herhangi bir işte çalışmayan (% 95.4), geliri gidere denk (% 71.0), sosyal güvencesi olan (%64.2) (Tablo 1), annesi ve babası ilköğretim mezunu olan (sırasıyla %74.8, %52.3) (Tablo 2), COVID-19 geçirmeyen (%81.3), mRNA aşısı olan (%88.7) öğrencilerdir (Tablo 3).

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinden Alınan Toplam Puan Ortalaması

Öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinin olumlu tutum alt boyutu toplam puan ortalaması 3.80 ± 0.774 olumsuz tutum toplam puan ortalaması 3.53 ± 0.654 'dir.

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumları Etkileyen Sosyodemografik Faktörler

COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumu baba eğitim düzeyi (Tablo 2), COVID-19 geçirme durumu ve olunan aşı türü (Tablo 3) etkilemektedir. Olumsuz tutumu cinsiyet (Tablo 1) ve olunan aşı türü (Tablo 3) etkilemektedir. Babaların eğitim düzeyinde olumlu aşı tutumunu hangi faktörün etkilediğini belirlemek için yapılan post-hoc analiz (Tukey HSD) sonucunda farkın lise ve üniversite düzeyinden kaynaklandığı belirlenmiştir ($p < .05$). Anne eğitim düzeyi, aile tipi, gelir düzeyi, çalışma

durumu ve sosyal güvence gibi sosyodemografik faktörlerin ise öğrencilerin COVID-19 aşı tutumunu etkilemediği belirlenmiştir ($p > .05$).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması ($n=503$).

Demografik Özellikler	COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği							
	Olumlu Tutum				Olumsuz Tutum			
	n	%	X±SD	Test değeri	p	X±SD	t	p
Cinsiyet^a								
Kadın	416	82.7	3.82±0.771	15265.0	.108	3.55±0.662	16129.5	.021*
Erkek	87	17.3	3.68±0.783			3.40±0.603		
Sınıf düzeyi^b								
1.sınıf	169	33.6	3.85±0.700		.726	3.60±0.585	.387	
2.sınıf	133	26.4	3.77±0.791			3.50±0.681		
3.sınıf	115	22.9	3.76±0.814			3.47±0.727		
4.sınıf	86	17.1	3.80±0.774			3.51±0.635		
Aile tipi^c								
Çekirdek	406	80.7	3.81±0.727	0.216	.898	3.54±0.624	3.215	.200
Geniş	75	14.9	3.73±0.946			3.41±0.785		
Parçalanmış	22	4.4	3.77±0.975			3.59±0.688		
Çalışma durumu^a								
Çalışıyor	23	4.6	3.60±0.852	4873.0	.339	3.41±0.684	4771.5	.268
Çalışmıyor	480	95.4	3.81±0.770			3.53±0.653		
Ekonomik durum^b								
Gelir giderden az	115	22.9	3.84±0.794		.509	3.57±0.684	.704	
Gelir gidere denk	357	71.0	3.80±0.747			3.52±0.639		
Gelir giderden fazla	31	6.2	3.66±0.986			3.47±0.716		
Sosyal güvence^a								
Var	323	64.2	3.80±0.740	27426.5	.0290	3.56±0.616	28520.0	.723
Yok	180	35.8	3.79±0.834			3.47±0.714		
		n		%		Min-Max	X±SD	
Yaş		503		100		17.0-34.0	20.00±1.70	

^aMann Whitney U Testi; ^bOne Way Anova; ^cKruskall Wallis; * $p<.05$

Tablo 2. Öğrencilerin Anne-Baba Eğitim Seviyesine Göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması (n=503).

Demografik Özellikler	COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği							
	Olumlu Tutum				Olumsuz Tutum			
	n	%	X±SD	t	p	X±SD	t	p
Anne eğitim düzeyi^c								
İlköğretim	376	74.8	3.77±0.777			3.51±0.681		
Lise	96	19.1	3.88±0.761	2.908	.234	3.57±0.555	0.602	.740
Üniversite	31	6.2	3.92±0.769			3.64±0.590		
Baba eğitim düzeyi^b								
İlköğretim	265	52.3	3.78±0.783			3.51±0.676		
Lise	150	29.6	3.72±0.769		.032*	3.50±0.673		.343
Üniversite	91	18.1	3.98±0.734			3.62±0.548		

^bOne Way Anova; ^cKruskall Wallis; *p<.05

Tablo 3. Öğrencilerin COVID-19 Hastalığı ve Aşısı ile İlgili Özelliklere Göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlarının Karşılaştırılması (n=503).

Özellikler	COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği							
	Olumlu Tutum				Olumsuz Tutum			
	n	%	X±SD	t	p	X±SD	t	p
COVID-19 geçirme durumu^a								
COVID-19 geçirmiş	94	18.7	3.68±0.773		.036*	3.43±0.622		
COVID19 geçirmemiş	409	81.3	3.82±0.773	16583.0		3.55±0.660	17131.0	.098
Olunan aşı türü^c								
mRNA	446	88.7	3.85±0.742	8775.5	.000*	3.56±0.646	9910.0	.006*
İnaktif	57	11.3	3.38±0.887			3.29±0.677		

^aMann Whitney U Testi; ^cKruskall Wallis; *p<.05

Öğrencilerin COVID-19 Aşı Okuryazarlığı ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

COVID-19 aşı okuryazarlığı ile COVID-19 aşısına yönelik olumlu ($r = .222$ $p < .05$) ve olumsuz tutum ($r = .275$ $p < .05$) arasında pozitif yönde, düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. COVID-19 Aşı Okuryazarlığı ile COVID-19 Aşısı Arasındaki İlişki

Değişkenler	1	2	3
1.COVID-19 Aşı Okuryazarlığı	1.00	.275*	.222*
2.Olumlu Tutum	.222*	1.00	.591*
3.Olumsuz Tutum	.275*	.591	1.00*

p<.05.

TARTIŞMA

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin

COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutum puan ortalaması 3.80 ± 0.774 , olumsuz tutum puan ortalaması 3.53 ± 0.654 'tür. Öğrencilerle yapılan ulusal bir çalışmada olumlu tutum puan ortalaması 3.09 ± 1.21 olumsuz tutum puan ortalaması 3.31 ± 0.75 'tir (Ulah vd., 2021). Öğrencilerle yapılan uluslararası bir çalışmada ise olumlu tutum puan ortalaması 3.64 ± 0.92 olumsuz tutum puan ortalaması 2.72 ± 0.70 'tir (Dodd vd., 2022). Çalışmamızda diğer çalışmalarla (Dodd vd., 2022; Ullah vd., 2021) benzer şekilde hemşirelik öğrencileri aşılar karşı olumlu bir tutum sergilemiştir ancak öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamaları diğer çalışmalara göre daha yüksektir. Literatürde bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar (Dodd vd., 2022; Ullah vd., 2021) küresel olarak aşı kabulünün daha düşük olduğu tarihlere

gerçekleştirilmiştir (Alshehry vd., 2022). Bu çalışma ise diğer çalışmalara göre küresel olarak aşı kabulünün daha yüksek olduğu tarihlerde gerçekleştirilmiştir (Alshehry vd., 2022). Daha ileri bir tarihte gerçekleştirilmesi toplumlar tarafından daha fazla aşı olma deneyimini beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu süreçte aşılanmış ve aşılanmamış bireylerde hastalık seyrinin nicel verilerle sağlık bakanlığının resmi sitesinde topluma açıklanmıştır. Bu faktörler bu çalışmaya katılan öğrencilerin tereddütlerinde azalma meydana getirmiş, öğrencilerin daha olumlu bir tutum sergilemesine neden olmuş olabilir.

Çalışmamızda hemşirelik öğrencilerinin aşı tutumlarının annenin eğitim düzeyi, aile tipi, gelir düzeyi, çalışma durumu ve sosyal güvence gibi sosyodemografik faktörlerden etkilenmediği belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin sağlık davranışlarına ilişkin karar alırken bağımsız oldukları sosyodemografik özelliklerin bu nedenle sınırlı etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin aşı tutumlarının cinsiyet ve babanın eğitim düzeyinden etkilendiği görülmüştür. Ayrıca COVID-19 hastalığını geçirme durumu ve aşı türünün de öğrencinin aşı tutumunu etkilediği bulunmuştur. Literatürde hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmalarda COVID-19 aşısı için erkeklerin kadınlardan daha olumlu tutuma sahip olduğu belirtilmektedir (Fadda, Suggs ve Albanese, 2021). Bu çalışmanın sonucunda literatürden farklı olarak COVID-19 aşısına yönelik kadın öğrencilerin erkeklere göre daha olumlu bir tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Baba eğitim seviyesinden kaynaklanan farkın ise yapılan ileri analiz sonucunda üniversite mezunu babalardan kaynaklandığı, üniversite mezunu babaların çocuklarının daha olumlu tutuma sahip olduğu görülmüştür. Ataerkil bir yapıda olan Türk toplumunda baba kararlarının daha

geçerli olduğu literatürde yer almaktadır (Zaidi vd., 2021). Bu nedenle öğrencilerin babalarının tutumlarından etkilenmesi olağan bir durumdur (Zaidi vd., 2021). Üniversite mezunu babalar aşıyla ilgili doğru bilgi kaynaklarına ulaşarak olumlu bir tutum sergilemiş ve çocuklarının tutumlarını olumlu yönde etkilemiş olabilirler. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerin çoğunun kadın olması, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre aşıya yönelik daha olumlu bir tutum sergilemesini de açıklayan bir faktör olabilir.

Bu çalışmada öğrencilerden mRNA aşısını olanların inaktif aşığı olanlara göre daha olumlu bir tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Aşıların koruyuculuk düzeyinin aşı tutumunu etkilediği bilinmektedir (Biasio, 2019; WHO, 2022a). COVID-19 aşıları arasında da mRNA aşısının inaktif aşığı göre daha koruyucu olduğu belirtilmektedir (Biasio vd., 2021; WHO, 2022). Hemşirelik öğrencilerinin dahil edildiği bir çalışmada da aşının koruyucu etkisinin olumlu tutum geliştirmede temel neden olduğu saptanmıştır (Fadda, Suggs ve Albanese, 2021). Bu farkın öğrencilerin mRNA aşısıyla ilgili daha koruyucu olduğuna dair yazılı ve görsel haberlere erişmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. COVID-19 geçirmemiş olan öğrenciler ise COVID-19 geçirenlere göre daha olumlu tutuma sahiptir. Karaman ve ark., yaptığı çalışmada da benzer şekilde COVID-19 hastalığını geçirmiş öğrencilerin daha fazla aşı karşıtı olduğu belirlenmiştir (Geniş vd., 2020). Bunun sebebinin COVID-19 geçirmiş olanların doğal bağışıklık oluşturmuş olduklarını düşündükleri için (WHO, 2022c) aşıya daha olumsuz tutum geliştirmiş olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

COVID-19 aşı okuryazarlığı ile aşı tutumu arasındaki ilişki incelendiğinde ise, hemşirelik

öğrencilerinde COVID-19 aşısı okuryazarlığının yükselmesiyle olumlu aşı tutumunun arttığı olumsuz aşı tutumunun ise azaldığı belirlenmiştir. Alshehry ve ark., yaptığı çalışmada da bizim bulgumuza benzer şekilde aşı okur yazarlığının aşı tutumu üzerinde olumlu etkisi olduğu bulunmuştur. (Dodd vd., 2022). Salgınlarla baş edebilmenin en önemli yolunun aşı olduğu (WHO, 2022d) düşünüldüğünde ve hemşirelik öğrencilerinin toplumun aşılınması üzerindeki olumlu etkisi (Durmuş, Akbolat ve Amarat, 2021) göz önüne alındığında, hemşirelik öğrencilerinde aşı tutumunun olumlu olması ve aşı okuryazarlığı önemli bir konudur.

Kısıtlılıklar

Tek bir fakültenin hemşirelik bölümünde gerçekleştirilmesi kısıtlılıkları arasındadır.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

COVID-19 pandemisi küresel sağlık sorunu olmaya devam etmektedir. Bu nedenle bu tarz salgınlarda aşılamanın önemi açıktır. Aşılama programlarında hemşireler aktif rol oynayan sağlık çalışanlarıdır. Hemşirelik öğrencilerinin de COVID-19 aşısına yönelik tutumu toplumun kararlarını etkileyebilir. Bu nedenle hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 aşısına karşı olumlu tutum geliştirmesinde doğru bilgiye ulaşma becerilerinin desteklenmesi, COVID-19 aşısına yönelik eğitimlerin güncel tutulması ve ebeveynlerinin de bilgilendirilmesi aşılama oranlarına katkı sağlayacaktır.

Bilgilendirme

Araştırmacılar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Çalışma için herhangi bir kurum veya kuruluşun finansal destek alınmamıştır. Etik kurul onayı 06.10.2021 tarih ve E.113985 karar numarası ile Türkiye'nin batısında bulunan bir üniversite hastanesinin girişimsel olmayan tıbbi etik kurulundan alınmıştır. Yazarların araştırmaya katkı oranı

beyanları şu şekildedir; araştırmanın konusu ve metodolojisinin belirlenmesi DFY, EU, SÖ; verilerin toplanması ve işlenmesi DFY; verilerin analizi ve yorumlanması DFY, EU, SÖ; makalenin yazılması DFY, EU, SÖ.

KAYNAKLAR

- Alshehry, A. S., Cruz, J. P., Alquwez, N., Alsharari, A. F., Tork, H. M. M., Almazan, J. U., ... Balay-Odao, E. (2022). Predictors of nursing students' intention to receive COVID-19 vaccination: A multi-university study in Saudi Arabia. *Journal of advanced nursing*, 78(2), 446–457. <https://doi.org/10.1111/jan.15002>
- Belingeri, M., Ausili, D., Paladino, M. E., Luciani, M., Di Mauro, S., & Riva, M. A. (2021). Attitudes towards COVID-19 vaccine and reasons for adherence or not among nursing students. *Journal of professional nursing: official journal of the American Association of Colleges of Nursing*, 37(5), 923–927. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2021.07.015>
- Biasio, L. R., Bonaccorsi, G., Lorini, C., & Pecorelli, S. (2021). Assessing COVID-19 vaccine literacy: a preliminary online survey. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 17(5), 1304–1312. <https://doi.org/10.1080/21645515.2020.1829315>
- Biasio L. R. (2019). Vaccine literacy is undervalued. *Human vaccines & immunotherapeutics*, 15(11), 2552–2553. <https://doi.org/10.1080/21645515.2019.1609850>
- Coşkun Erçelik, H., Çamlıca, T. (2022). Fear of COVID-19 among nursing students and an evaluation of their attitudes towards vaccination. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1):224-231.
- Dodd, R.H., Pickles, K., Cvejic, E., Cornell, S., Isautier, J.M.J., Copp, T.,...McCaffery, K.J. (2022). Perceived public health threat a key factor for willingness to get the COVID-19 vaccine in Australia. *Vaccine*, 40(17):2484-2490. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2022.07.015>

doi.org/10.1016/j.vaccine.2021.08.007

Durmuş, A., Akbolat, M., Amarat, M. (2021). COVID-19 aşı okuryazarlığı ölçeği'nin türkçe geçerlilik ve güvenilirliği çalışması. *Cukurova Medical Journal*, 46(2):732:741. <https://doi.org/10.17826/cumj.870432>

Fadda, M., Suggs, L.S., Albanese, E. (2021). Willingness to vaccinated against COVID-19: Aqualitative study involving older adults from Southern Switzerland. *Vaccine: X*, 8:100108. <https://doi.org/10.1016/j.jvacx.2021.100108>

Geniş, B., Gürhan, N., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O.C., Coşar, B. (2020). Development of perception and attitude scales related with covid-19 pandemia. *Pearson Journal Of Social Sciences & Humanities*, 5(7):306-326. <https://doi.org/10.46872/pj.127>

Jiang, N., Wei, B., Lin, H., Wang, Y., Chai, S., & Liu, W. (2021). Nursing students' attitudes, knowledge and willingness of to receive the coronavirus disease vaccine: A cross-sectional study. *Nurse education in practice*, 55, 103148. <https://doi.org/10.1016/j.nepr.2021.103148>

Karaman, D., Yılmaz, D., Yılmaz, H. (2021). İntörn hemşirelik öğrencilerinin Koronavirüs (COVID-19) korkusunun aşı karşıtlığına etkisinin incelenmesi. *The Journal of Turkish Family Physician*, 12(4), 179-191.

Mercan, Z., Tezel Şahin, F. (2017). Babalık rolü ve farklı kültürlerde babalık rolü algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2):1-10.

Moore, D. C. B. C., Nehab, M. F., Camacho, K. G., Reis, A. T., Junqueira-Marinho, M. F., Abramov, D.,... Junior, S. C. D. S. G. (2021). Low COVID-19 vaccine hesitancy in Brazil. *Vaccine*, 39(42), 6262–6268. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2021.09.013>

Samanta, S., Banerjee, J., Kar, S. S., Ali, K. M., Giri, B., Pal, A., & Dash, S. K. (2022). Awareness, knowledge and acceptance of COVID-19 vaccine

among the people of West Bengal, India: A web-based survey. *Vacunas*, 23, S46–S55. <https://doi.org/10.1016/j.vacun.2022.01.002>

Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, Pearson.

Thomas, S. J., Moreira, E. D., Jr, Kitchin, N., Absalon, J., Gurtman, A., Lockhart, S., ... Jansen, K.U. C4591001 Clinical Trial Group (2021). Safety and Efficacy of the BNT162b2 mRNA Covid-19 Vaccine through 6 Months. *The New England journal of medicine*, 385(19), 1761–1773. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2110345>

Ullah, I., Khan, K. S., Tahir, M. J., Ahmed, A., & Harapan, H. (2021). Myths and conspiracy theories on vaccines and COVID-19: Potential effect on global vaccine refusals. *Vacunas*, 22(2), 93–97. <https://doi.org/10.1016/j.vacun.2021.01.001>

Zaidi, A., Elmasaad, A., Alobaidli, H., Sayed, R., Al-Ali, D., Al-Kuwari, D., ... Daher-Nashif, S. (2021). Attitudes and Intentions toward COVID-19 Vaccination among Health Professions Students and Faculty in Qatar. *Vaccines*, 9(11), 1275. <https://doi.org/10.3390/vaccines9111275>

World Health Organization (2022a). WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard. Retrieved March 17, 2022, from <https://covid19.who.int/>

World Health Organization (2022b). Timeline: WHO's COVID-19 response. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline>

World Health Organization (2022c). COVID-19 Vaccine Tracker. Retrieved March 17, 2022, from <https://covid19.trackvaccines.org/agency/who/>

World Health Organization (2022d). COVID-19 advice for the public: Getting vaccinated. Retrieved March 17, 2022, from <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/COVID-19-vaccines/advice>